

CÂTEVA ASPECTE PRIVIND ISTORIA CHESTURII DE POLIȚIE ORADEA. STRUCTURI ORGANIZATORICE ȘI DE PERSONAL (1929-1940)

Cornelia ROMÎNAȘU*

A FEW ASPECTS REGARDING THE HISTORY OF POLICE QUAESTORSHIP IN ORADEA. ORGANIZATIONAL AND STAFF STRUCTURES (1929-1940)

Abstract

The Great Union of 1918 meant not only the completion of the national territory but also a „touchstone” for the Romanian administration and, therefore, for the Romanian police, who had to face the new post-war realities and the efforts made to return to a state of normality in the society. It was a difficult period that registered some initiatives, yet without reaching the stage of completion. Except for the most difficult times, the police in Bihor County, founded in 1919, was concerned to achieve a number of overall purposes during the interwar period: the correction or annihilation of deviant behaviours, of acts of disorder and corruption, of the anarchy trends and social chaos, thus ensuring peace and order, which were requisite to modern society.

Keywords: police, Oradea, interwar period, civic spirit, administration.

Chestura de Poliție Oradea a fost parte componentă din unitățile exterioare ale Direcției Generale a Poliției, care a luat ființă în orașul de pe Crișul Repede în urma legii din 8 iulie 1929. Chestura era condusă de un chestor, acesta fiind un funcționar de poliție de rang superior. Pe plan local, instituția l-a avut în frunte – din anul 1929 – pe Ilie Reu.

Chestura își exercita atribuțiile de poliție generală a statului într-un municipiu sau într-o comună, dar și asupra stațiilor C.F.R., aeroporturilor și punctelor de trecere a frontierei prin organele exterioare (comisariatele și detașamentele de poliție).

Principalele atribuții ale Chesturii erau: efectuarea serviciului de pază și protecție a orașului, asigurarea măsurilor de ordine publică pe drumurile publice, în piețe, gări și târguri care se aflau în raza municipiului și a județului respectiv, monitorizarea stării de spirit a populației, întocmirea unor evidențe referitoare la personalul de serviciu particular, controlul și monitorizarea spațiilor de cazare (hoteluri), elaborarea actelor de recensământ, descoperirea infracțiunilor de drept comun și a celor contrare siguranței statului, evidența populației civile, inclusiv a persoanelor de altă naționalitate aflate în tranzit sau cu domiciliu permanent în țară.

În structura Chesturii orădene existau următoarele birouri: biroul de siguranță, condus de un ofițer de poliție ajutat de un corp operațional alcătuit din ofițeri, agenți și personal administrativ, care efectuau atât activități de birou, cât și de teren. Avea scopul de a aduce la cunoștința autorităților superioare fapte sau stări de fapte contrare ordinii publice și siguranței statului; un birou al poliției administrative care urmărea apărarea principalelor

* Muzeul memorial „Aurel Lazăr”, corne_romanasu@yahoo.com.

drepturi și libertăți cetățenești și a proprietății particulare, a grupărilor sociale, prevenirea infracțiunilor, încălcarea legilor, regulamentelor și ordonanțelor; biroul de poliție judiciară, cu rol în eliminarea pericolului infracțional în perimetrul orașului Oradea, deferirea în fața justiției a infractorilor acuzați de diferite delictе, precum și aplicarea sentințelor date de instanțele judecătorești. De asemenea, biroul ținea la zi cazierul polițienesc avea un birou al evidenței populației și al cărții de imobil, și un detașament al gardienilor publici, condus de Ioan Boceanu. Ultima structură era formată din toate secțiile de gardieni publici din orașele unui județ, iar la rândul lor secțiile erau alcătuite din mai multe posturi de pază care se stabileau în funcție de mărimea localității și de densitatea populației. Chestura se preocupa de pregătirea profesională și de educația civică a gardienilor, precum și de starea disciplinară a personalului aflat în subordine¹.

În Oradea, Chestura avea în componență 4 comisariate, iar în județ cele mai importante funcționau la Salonta, Beiuș, Episcopîia Bihor și Borș. Tot de aceasta aparțineau și detașamentele de poliție din Cotul Crișului (pe frontieră), Santăul Mare etc. Pe lângă comisariatele și detașamentele de poliție, Chestura Oradea își exercita autoritatea și asupra polițiilor comunale. Conform articolelor 35 și 36 din legea pentru organizarea poliției generale a statului din 21 iulie 1929, dreptul de reglementare a acțiunilor poliției comunale aparținea autorităților comunale, iar executarea măsurilor de aplicare a regulamentelor și ordonanțelor se realiza prin ofițeri și agenți de poliție. Primarul deținea funcția de șef al poliției și își exercita această atribuție fie personal, fie prin intermediul corpului de ofițeri și agenți de poliție. În cazul tulburării ordinii și liniștii publice, primarul avea datoria să ia toate măsurile pentru stabilizarea situației până la sosirea jandarmilor. De asemenea, el trebuia, în regim de urgență, să anunțe primpretorul despre infracțiunile săvârșite pe raza comunei respective².

Jandarmii, la rândul lor, aveau obligația de a supraveghea și susține organele de poliție comunale. În multe cazuri misiunile acestora s-au suprapus cu cele ale poliției, o delimitare a atribuțiilor specifice realizându-se abia între anii 1929-1934³.

La 1 septembrie 1929 a sosit la Oradea o comisie oficială din cadrul Direcției Siguranței Generale a Statului, cu scopul de a numi și încadra funcționarii de poliție din județul Bihor și din întreaga zonă de vest a țării, conform noii legi de organizare a poliției, din iulie 1929. Comisia era formată din dr. R. Ioanițescu – subsecretar de stat, Emanoil Stan director general al Siguranței Generale a statului, Vintilă Ionescu – general, D. Nemeș – senator și N. Pascu – profesor universitar. Oaspeții au fost întâmpinați în localitatea Nojorid de oficialitățile locale: Iosif Maioreșcu – prefectul județului Bihor, Ilie Reu – chestorul poliției din Oradea, și Cornel Sava – inspector general al Siguranței. În Oradea, delegația a fost primită în sala festivă a primăriei municipiului Oradea de către dr. Aurel Lazăr – președintele comisiei interimare a orașului, dr. Teodor Roxin – deputat, dr. Sever Erdelyi – deputat, dr. Gelu Egri – senator etc. S-au ținut mai multe discursuri prin care s-a subliniat importanța momentului. Din alocuțiunile prezentate cu acest prilej, s-a resimțit necesitatea implementării unor schimbări majore în domeniul organizării poliției, cu atât mai mult cu cât bilanțurile anterioare anului 1929 dovedeau că această instituție importantă a statului a avut o structură precară, deseori haotică, cu repercusiuni negative în desfășurarea activității specifice⁴. Ca atare, era nevoie de o nouă organizare a poliției locale, care să corespundă normelor și principiilor europene de factură occidentală.

În baza noii legi s-au făcut următoarele numiri și încadrări în cadrul Chesturii Oradea și a serviciilor polițienești din județul Bihor: Fodor Laurențiu, șeful serviciului de siguranță, clasa a II-a, a fost numit în funcția de secretar de chestură clasa I; Pojar Liviu – director de poliție clasa I, Anca V. Grațian, Vasile Bărbat, Ioan Cinca, Wolff Iuliu, Ferez Emeric – au fost încadrați comisari clasa I; Auxențiu Bidian, Horia Neacșa, Ion Viliga au fost desemnați

¹ Lazăr Cârjan, *Istoria poliției române de la origini și până în 1949*, Editura Vestala, București, 2000, p. 244-245.

² Arhivele Naționale – Serviciul Județean Bihor (în continuare: AN-SJBh), *fond Prefectura județului Bihor*, dos. 88/1930, f.18.

³ Popa Teodor, Vac Mircea, *Poliția bihoreană. File de istorie*, Editura Imprimeria de Vest, Oradea, 2000, p. 93.

⁴ *Gazeta de Vest*, 1929, nr. 43, p. 1.

comisari de siguranță clasa a II-a, iar Ciprian Cheresteșiu a fost avansat la gradul de comisar, clasa a III-a; subcomisarilor Ștefan C. Ionescu, Rudolf Pop și Alexandru Oșorhan li s-au atribuit titlul de comisari-ajutori. În aceeași funcție au fost nominalizați și translatorul clasa I Stara Ch. Alfred, Marius Râmnițeanu – agent de siguranță clasa a III-a, Ștefan Carlos, Virgil Chinghiță, Nicolae Fetu, Silviu Borza și Liviu Pârvu⁵.

În mai 1931, chestorul Ilie Reu a fost avansat ca inspector al Polițiilor din regiunea de frontieră și a renunțat la funcția deținută până la acea dată. El a fost înlocuit provizoriu de secretarul Laurențiu Fodor. În presa locală s-au vehiculat mai multe nume care trebuiau să ocupe această demnitate, printre ele numărându-se și cel al comisarului Traian Puticiu, care fusese prefect de poliție în anul 1927. De numele său era legată și o afacere veroasă de contrabandă cu țigări „Hunia” în valoare totală de 80.000 de lei, caz anchetat și judecat de Tribunalul Zalău⁶.

La conducerea chesturii a fost numit, în cele din urmă, Gheorghe Rânzescu, intelectual de seamă, un adevărat specialist în domeniu, cu studii absolvite în Occident. În acest context, s-au operat schimbări de personal: E. Costescu a fost numit inspectorul chesturii, comisarul Radovici a primit conducerea biroului judiciar, iar comisarul Villiga pe cea a serviciului de siguranță. În fruntea comisariatului loșia a fost numit comisarul Chidioșan, la cel din Gara-Mare comisarul Nemeș, iar la cel din Velența a fost desemnat Horia Popescu. De asemenea, s-a format un serviciu de informații pentru presă și public, care a avut rolul de a centraliza informațiile provenite de la diferitele servicii și, după o analiză și o selecție făcute de chestor, se întocmea un buletin general care putea fi consultat și de presă⁷.

În toamna anului 1931, chestorul Gheorghe Rânzescu s-a mutat la Cernăuți, în locul său fiind numit Valer Popovici⁸, acesta conducând Chestura de Poliție din Oradea până în anul 1938⁹. El a reușit să se impună în plan profesional și să coordoneze eficient activitatea chesturii și a subordonaților săi într-o perioadă dificilă, generată de criza economică care producea numeroase nemulțumiri sociale, exprimate prin proteste (chiar în corpul polițienesc local, datorită întârzierilor plății salariilor), revolte și manifestări stradale¹⁰.

În 18 iunie 1938 a fost adoptată legea pentru trecerea poliției urbane din județe sub coordonarea Legiunilor de Jandarmi, care a fost abrogată la 1 martie 1939¹¹. În acest cadru a fost numit comandant al Chesturii și al Legiunii de Jandarmi Bihor ofițerul de poliție Teodor Petruc¹². În continuare, la conducerea Chesturii locale s-a aflat Valer Popovici, care a deținut această funcție până în toamna anului 1938¹³. El a fost urmat de Eugen Clonța, până în anul 1940, când acesta a fost înlocuit de Ovidiu Gritta, șeful Chesturii Poliției Municipiului Timișoara¹⁴.

Pe lângă Chestura Oradea a funcționat și detașamentul gardienilor publici, condus de Ioan Boceanu începând din anul 1929 și până în 1940.

Detașamentul gardienilor publici a avut, în perioada 1929-1940, un personal cuprins între 120 și 250 de gardieni¹⁵. Atribuțiile lor constau în efectuarea serviciului de pază publică pe teritoriul urban al județului, controlul modului de îndeplinire a serviciului de pază, centralizarea lucrărilor referitoare la numirea, încadrarea și avansarea personalului și dotarea acestuia cu echipament și armament.

În componența corpului gardienilor publici au intrat: posturile de pază, constituite din unul sau mai mulți gardieni, secția de gardieni, alcătuită din mai multe posturi, și

⁵ *Ibidem*, nr. 82, p. 4.

⁶ *Ibidem*, 1931, nr. 528, p. 5.

⁷ *Ibidem*, nr. 544, p. 5.

⁸ Student al Academiei de Drept din Oradea, cunoștea foarte bine realitățile din zona de vest a țării. Deviza care a impus-o în cadrul poliției orădene a fost „Muncă, cinste și omenie”.

⁹ *Gazeta de Vest*, 1931, nr. 665, p. 4.

¹⁰ Popa Teodor, Vac Mircea, *op. cit.*, p. 96.

¹¹ *Ibidem*, p. 101.

¹² *Noua Gazeta de Vest*, 1938, nr. 651, p. 5.

¹³ *Ibidem*, nr. 714, p. 4.

¹⁴ Emil Arbonie, Eugeniu Criste, *Ordinea și siguranța publică arădeană 1919-1929. Structuri instituționale și personal*, Editura Concordia, Arad, 2011, p. 123.

¹⁵ AN-SJBh, *fond Chestura Poliției Oradea*, inv. 36, dos. 101/1930-1948, f. 3-19.

detașamentul de gardieni, care cuprindea secțiile de gardieni din orașele aceluiași județ¹⁶.

Detașamentul gardienilor publici din Bihor era format, în anul 1932, din 8 secții, care au fost conduse de următorii șefi de secție: Dărăbant Francisc, Florian Ardelean, Gheorghe Bene, Ioan Țărău, Anton Popescu, Mihalache Oprea, Lazăr Giulai și Ioan Leuca¹⁷. Șefii de poliție nu puteau fi avansați sau revocați din serviciu de către chestor sau de șeful de detașament. Toate deciziile în acest sens erau luate de Direcția Generală a Poliției¹⁸.

Paza orașului se făcea prin posturile fixe sau mobile. Cele din prima categorie funcționau la Banca Națională, Parchetul General, Parchetul Tribunalului și la alte instituții ale statului. Ele erau de zi și de noapte, serviciul gardienilor desfășurându-se în două schimburi de câte 12 ore fiecare. Posturile mobile au fost repartizate în spațiul orașului pentru a sigura paza publică. Aici serviciul se desfășura în trei schimburi a câte 8 ore. Schimbul I se efectua între orele 5 dimineața și ora 13; schimbul al II-lea intra în activitate de la ora 13 la ora 21, iar ultimul schimb dura de la ora 21 la ora 5 dimineața. Acesta era cel mai dificil și era prestat, în general, de gardieni necăsătoriți, care nu aveau obligații familiale majore. Aceștia se odihneau la cazarma gardienilor, situată în sediul Chesturii¹⁹.

Gardienii publici erau plătiți de stat și de primăriile urbane. În perioada mării crize economice din anii 1929-1933, 100 de gardieni publici nu au fost plătiți de administrația orădeană, ceea ce a determinat revoltarea acestora²⁰.

Detașamentul gardienilor publici ocupa un spațiu situat în demisolul sediului Chesturii Oradea, care se găsea în partea centrală a orașului. Cancelaria șefului de detașament era situată la etajul I al aceleiași clădiri. Detașamentul mai deținea două magazine de efecte, o popotă și o sală de teorie, o bucătărie și o sală de mese, ateliere de croitorie și cizmărie, o frizerie²¹.

Gardienii publici erau îmbrăcați în uniforme compuse din pantaloni, veston, manta, cizme și chipiu, așa cum era prevăzut în ordinul circular nr. 3.685 din 17 aprilie 1932²².

Armamentul era compus din pistoale de tip „Browning”, numărul acestora fiind destul de redus, întrucât în bugetele anuale erau prevăzute sume mici pentru achiziționarea de armament. O altă cauză a numărului insuficient de arme a fost și pierderea de către gardieni a pistoalelor aflate în dotare. Astfel, numai în doi ani, s-au pierdut 97 de pistoale de tip „Browning”, Direcția Generală a Poliției hotărând ca responsabilii pentru această situație să plătească contravaloarea armamentului și să fie revocați din funcție. Suma pentru achiziționarea unui asemenea tip de pistol se ridica la 1.600 de lei și se reținea din salariul funcționarului, în rate eșalonate, în trei luni, aceasta în condițiile în care remunerația de bază a unui gardian se ridica la 2.100 de lei, potrivit salarizării anului 1932. De asemenea, fiecare gardian trebuia să ia parte la ședințele de tragere organizate în poligonul garnizoanei²³.

Pentru a fi angajați în structurile poliției, gardienii trebuiau să îndeplinească următoarele cerințe și norme obligatorii: să aibă absolvite cel puțin patru clase primare, să aibă satisfăcut stagiul militar cu grad de caporal sau sergent, să fie cetățean român cu vârsta cuprinsă între 23 și 30 de ani, să dețină certificat de bună purtare, să aibă o constituție robustă și să urmeze cursurile școlii de poliție științifică, secția a III-a, în conformitate cu prevederile legale²⁴.

Prima serie de cursanți ai școlii de poliție științifică și-a desfășurat ciclul în perioada 1 martie-31 mai 1932, la București, la ea participând 198 de gardieni din toată țara. Oradea a fost reprezentată de 8 gardieni publici. În urma susținerii examenului final, 34 de gardieni au fost avansați din clasa a III-a în clasa a II-a, printre ei numărându-se

¹⁶ Lazăr Cârjan, *op. cit.*, p. 239-240.

¹⁷ AN-SJBh, *fond Chestura Poliției Oradea*, inv. 36, dos. 19/1932, f. 8.

¹⁸ *Ibidem*, f. 56.

¹⁹ *Ibidem*, f. 42.

²⁰ *Ibidem*, dos. 10/1930-1948, f. 6; *Gazeta de Vest*, 1933, nr. 1033, p. 8.

²¹ AN-SJBh, *fond Chestura Poliției Oradea*, inv. 36, dos. 101/1930-1948, f. 2.

²² *Ibidem*, dos. 19/1932, f. 30.

²³ *Ibidem*, f. 26, 42; dos. 3/1940, f. 45.

²⁴ *Ibidem*, dos. 19/1932, f. 64.

și orădeanul Gheorghe Moldovan, care a obținut media finală 7,45. Cursurile școlii au urmărit perfecționarea personalului polițienesc, specializarea acestuia și încadrarea lui într-o clasă superioară. Toți cursanții primei serii erau încadrați în clasa a III-a, avansarea într-o treaptă superioară realizându-se în conformitate cu art. 122 din Legea gardienilor publici, care prevedea că trecerea dintr-o categorie în alta se putea înfăptui numai după un stagiu de doi ani în vechea clasă²⁵.

A doua serie a școlii de poliție științifică și-a finalizat studiile tot în capitală, în perioada 1 iunie – 30 august 1932. Din localitate au participat 2 gardieni – Filimon Gavrilă (care a obținut la examene media 6,21) și Petru Oșvath (media finală 5,76). Pentru comparație, cea mai mare notă a fost obținută de gardianul Ion Guzdureanu din București (nota 8,79), iar cea mai mică a fost 5,34. Așadar, rezultatele obținute de gardienii orădeni au fost destul de modeste²⁶.

A treia serie a cursurilor s-a desfășurat în intervalul 1 septembrie-30 noiembrie 1932. Oradea a fost reprezentată de doi gardieni publici – Damian Ioan (media 6,92) și Ioan Tăbăcaru (5,60)²⁷.

La ultimele două serii a școlii de poliție științifică au participat gardieni încadrați în clasa a II-a. Cei care obțineau diploma de absolvire a școlii erau încadrați în clasa I, iar cursanții considerați repetenți erau devansați din clasa a II-a în cea de-a III-a sau chiar revocați din funcție²⁸.

Gardienii publici Dumitru Abrudan și Petru Petruț, din cadrul detașamentului Oradea, au fost recompensați, în anul 1932, de oficialitățile de poliție din București, cu medalia „BĂRBĂȚIE ȘI CREDINȚĂ”, pentru participarea la acțiunea de calmare a spiritelor din timpul mișcărilor studențești din capitala țării²⁹.

Locurile de muncă ale gardienilor publici trimiși la aceste cursuri erau intangibile. În timpul celor trei luni de studiu, aceștia primeau salariul direct de la București, unde se întocmeau statele de plată³⁰. Pentru a fi disponibilizat un gardian trebuia să aibă patru sancțiuni, aplicate pentru motive întemeiate. La a cincea abatere i se adresa un avertisment scris, iar la a șasea i se desfăcea contractul de muncă, cu aprobarea Inspectoratului General de Poliție. Revocările și demisiile gardienilor publici se puteau face doar în ultima zi a lunii, excepție se făcea în caz de deces sau atunci când erau săvârșite acte infracționale grave.³¹ În Oradea, au fost revocați din funcție, în martie 1932, următorii gardieni: Traian Dobai, Petru Filip, Mihai Ghețe (datorită consumului exagerat de alcool). În luna iulie au fost disponibilizați Teodor Stana, Petru Barna, iar în octombrie Andrei Popa³².

Chestura Poliției Oradea și-a avut sediul în orașul de pe malurile Crișului Repede până în februarie 1941, când s-a mutat la Beiuș. În anul 1944 sediul Chesturii a revenit în municipiul Oradea, iar în 1949 aceasta s-a desființat.

Instituție vitală în mersul și evoluția unei societăți, Poliția a avut de-a lungul timpului istoric atribuții informativ-coercitive care au vizat, cu prioritate, corectarea sau anihilarea comportamentelor deviate, a actelor de dezordine și corupție, a tendințelor de anarhie și haos social, asigurarea liniștii și ordinii, indispensabile unei societăți moderne.

Marea Unire din 1918 a însemnat întregirea teritoriului național dar și o „piatră de încercare” pentru administrația românească și, implicit, pentru poliția română, care a trebuit să facă față noilor realități postbelice și eforturilor de revenire la o stare de normalitate în societate. Instituția poliției s-a impus treptat în regiunile românești unite cu patria-mamă, trebuind să facă față atât problemelor care țineau de mărirea considerabilă a teritoriului țării și a populației, cât și chestiunilor generate de creșterea ponderii minorităților etnice în noul stat unitar român. A fost o perioadă dificilă, înregistrându-se și unele inițiative care

²⁵ *Ibidem*, f. 59-60.

²⁶ *Ibidem*, f. 73.

²⁷ *Ibidem*, f. 105-106.

²⁸ *Ibidem*, f. 50.

²⁹ *Ibidem*, f. 91.

³⁰ *Ibidem*, f. 6.

³¹ *Ibidem*, f. 44.

³² *Ibidem*, f. 69, 101.

n-au ajuns în stadiu de finalizare. Dincolo de perioadele mai critice, poliția bihoreană a fost preocupată, pe toată durata timpului interbelic, să atingă scopurile generale semnalate mai sus, ceea ce a determinat o conștientizare a importanței ei în societate.

Poliția locală s-a dovedit a fi o instituție a statului de drept, care și-a exercitat atribuțiile conform legilor aflate în vigoare. Ea a încercat să servească idealurile democratice ale tânărului stat român și să se aple permanent în slujba interesului public. Progresele realizate de această instituție și-au demonstrat valabilitatea prin configurarea unor mutații benefice în viața socială a românilor din Bihor.